

- його складності й відповідно до стратегій модернізації освіти;
- свободу дитині шляхом розвитку її творчого потенціалу, відповідно до природних задатків.

Одним з аспектів організації супроводу студентів у ВНЗ педагогічного профілю є проблема вивчення індивідуальних особливостей майбутніх вчителів і можливостей їх врахування в інавчально-виховному процесі. Проводяться дослідження, присвячені виявленню тенденцій розвитку індивідуальних властивостей і якостей особистості в процесі учіння у ВИЗ, пошукові нових, більш ефективних систем психолого-педагогічного взаємовпливу в системі "педагог – студент". Ці дослідження спрямовані на виявлення й оцінку рівня виявлення у студентів тих параметрів, що є найбільш значущими детермінантами індивідуальних особливостей діяльності:

- спрямованість особистості;
- особливості основних пізнавальних процесів;
- наявність компетентностей особистісної педагогічної майстерності;
- задоволення процесом учіння;
- задоволення своїм рейтингом в колективі тощо.

Варто наголосити, що необхідність усебічного дослідження індивідуальності студента не має звужуватися до індивідуального підходу. Майбутній вчитель в умовах модернізації освіти розглядається як суб'єкт педагогічної дії, як носій ініціативи, здатний до самопізнання і саморозвитку.

Українська вища школа переживає період інтеграції в європейський освітній простір. Приєднання України до Болонської декларації передбачає введення системи, що забезпечує рівнозначність дипломів; дворівневої системи підготовки в усіх країнах (бакалавр, магістр, докторський ступінь); єдиного обліку трудової ємності навчальних курсів; підвищення мобільності студентів, педагогів і дослідників; розвитку співробітництва у сфері забезпечення якості освіти з метою створення рівнозначних критеріїв і методологій.

Для активної участі професорсько-викладацького складу педагогічних ВИЗ України в модернізації вищої педагогічної освіти в умовах Болонської угоди необхідно достатньо повно увяляти підготовку педагогічних кадрів, структуру, організаційні особливості вищої педагогічної освіти у країнах світу взагалі та європейських країнах, зокрема.

ПРОФЕСІЙНА ПЕДАГОГІКА І ПЕДАГОГІКА ПРАЦІ: ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Ничкало Н.Г. (м. Київ, Україна)

Теоретичне обґрунтування взаємозв'язку професійної педагогіки і педагогіки праці потребує звернення до окремих наукознавчих аспектів.

Як відомо, наука — це соціально значуща галузь людської Діяльності, спрямована на виробництво й систематизацію знань про закономірності сущого засобами теоретичного обґрунтування та емпіричного випробування й перевірки пізнавальних результатів для розкриття їхнього об'єктивного змісту (істинності, вірогідності, інтерсуб'єктивності). Як система знань наука має основні структурні складові, зокрема:

- *теорію*, що систематизує емпіричний матеріал, описує й пояснює його, передбачає нові ефекти та можливі процеси, виявляє перспективи їх практичного використання;
- *науково-дослідну програму*, що орієнтує науковий пошук, висування гіпотез, залучення традицій до нових підходів;
- *проект*, що поєднує теорію й практику функціонування ідей з алгоритмом їх об'єктивації та технологіями застосування.

На думку С. А. Кримського, наука має дисциплінарну структуру, що визначається поділом на галузі природознавства, суспільствознавства й технікознавства. Кожна з цих галузей має свою специфіку в дослідженні об'єктів, співвіднесеності теоретичного й практичного знання, суб'єктивного та об'єктивного, у вимогах творчості.

У зв'язку з аналізом цього методологічного аспекту наголосимо на значущості поняття «дисциплінарність». В. Л. Абушенко та Н. Л. Кацук зазначають, що «статус дисциплінарності має європейський тип філософії, теології і науки (в середині якої явно виділяють власні дисципліни). У філософії та соціології науки склалася тенденція обмежити поняття "дисциплінарність" тільки сукупністю наукових способів пізнання й розгляду окремих наук як самостійних дисциплін».

Серед таких самостійних дисциплін виокремилася педагогіка як наука про виховання, освіту й навчання людини; як наука, що розкриває суть, мету, завдання й закономірності виховання, його роль у житті суспільства й розвитку особистості, досліджує процес освіти і навчання. Обґрунтовуючи таке визначення цієї галузі наукового знання, М. Д. Ярмаченко в її структурі виокремлює педагогіку: дитячу (переддошкільна, дошкільна, шкільна), вишівську, військову, а також педагогіку професійної освіти, сімейного виховання, культурно-освітньої роботи, дефектологію, методику викладання навчальних предметів, історію педагогіки та ін.

Академік С. У. Гончаренко в «Українському педагогічному словнику» наводить визначення педагогіки як науки про навчання та виховання памолоді. Вчений стверджує, що основним джерелом пізнання закономірностей навчання й виховання є вивчення та узагальнення педагогічного досвіду. Він виділяє такі основні галузі в системі педагогічних наук: методологія педагогіки, теорія навчання, теорія виховання, теорія управління освітою, методика навчання, дошкільна педагогіка, спеціальна педагогіка, соціальна педагогіка, порівняльна педагогіка.

Звернімося ще до двох визначень педагогіки, які дають російські вчені. М. Д. Нікандров та Г. Б. Корнетов розглядають її як галузь науки, що розкриває сутність, закономірності освіти, роль освітніх процесів у розвитку особистості й розробляє практичні шляхи та способи підвищення їхньої результативності. А В. О. Сластьонін, І. Ф. Ісаєв, О. І. Міщенко, Є. М. Шиянов вважають, що педагогіка — це наука, що вивчає сутність, закономірності, тенденції й перспективи педагогічного процесу (освіти) як чинника й засобу розвитку людини протягом усього її життя. На цій основі педагогіка розробляє і теорію, і технологію організації цього процесу, форми й методи вдосконалення діяльності педагога (педагогічна діяльність і різних видів діяльність учнів, а також стратегії й способи їхньої взаємодії). Звідси, роблять висновок автори навчального посібника з педагогіки, предмет педагогіки — це освіта як реальний цілісний процес, спрямовано організовуваний у спеціальних соціальних інститутах — сім'ї, освітніх і культурно-виховних закладах.

На основі такого концептуального бачення предмета педагогіки дослідники обґрунтовують *теоретичну* й *практичну*, або *технологічну*, функції педагогіки, які, вважають вони, реалізують на трьох рівнях. Теоретичну — на *описовому*, або *пояснювальному* (вивчення передового або новаторського педагогічного досвіду), *діагностичному* (виявлення стану педагогічних явищ, успішності або ефективності діяльності педагога та учнів, встановлення умов та причин цієї діяльності), *прогностичному* (експериментальні дослідження педагогічної діяльності й побудова на їхній основі моделей перетворення дійсності); технологічну — на *проеktivному*, *перетворювальному*, *рефлексивному* й *коригувальному*. На останньому оцінюють вплив результатів наукових досліджень на практику навчання й виховання з наступною корекцією на основі взаємодії теорії й практичної діяльності.

Навіть побіжний аналіз трактування поняття «педагогіка» переконує, що в науковців немає єдності в цьому питанні.

Враховуючи методологічну важливість систематизації педагогічних наук, звернімося до результатів зарубіжних розвідок. Скажімо, видатний польський учений З. Вятровський, обґрунтовуючи спеціалізацію в педагогіці, робить історико-філософський аналіз розвитку педагогіки у ХХ ст. Для цього він, зокрема, досліджує праці польських, німецьких (Д. Лензен) та чеських учених (Я. Пруха). Професор пропонує свою систематизацію педагогічних наук, яка охоплює чотири напрями. Це:

- 1) фундаментальні педагогічні дисципліни: педагогіка загальна; історія освіти і виховання та педагогічних доктрин; теорія виховання; дидактика (і технологія навчання);
- 2) основні педагогічні дисципліни, визначені лінією розвитку людини: педагогіка сім'ї; педагогіка дошкільна й молодшого шкільного віку; педагогіка шкільна (також і загальноосвітньої та професійної шкіл); педагогіка вищої школи; педагогіка дорослих (андрагогіка); педагогіка спеціальна (також і ревалідаційна, ресоціалізаційна, реабілітаційна та ін.); теорія подальшого навчання; теорія неперервного навчання (перманентне навчання); педагогіка людей третього віку (педагогічна геронтологія);
- 3) педагогічні дисципліни, що відповідають головним напрямом діяльності людини: педагогіка соціальна; педагогіка культури; педагогіка праці; педагогіка здоров'я; теорія загальнотехнічного виховання; теорія військового виховання; педагогіка вільного часу й рекреації;
- 4) *допоміжні та пограничні дисципліни*: педагогіка порівняльна; педевтологія; освітня політика; економіка освіти; організація освіти й виховання; філософія виховання; психологія виховання; соціологія виховання; біологія виховання; освітня інформатика й кібернетика. Як бачимо, така систематизація педагогічних наук не традиційна, а є результатом системного багаторічного наукознавчого аналізу протягом декількох десятиліть. Учений припускає, що педагогіка й далі «атомізуватиметься», хоча часто висловлюються думки про невиправданість такого «шухлядування». Однак, аналізуючи різні підходи, З. Вятровський виокремлює такі важливі тенденції: зростання соціальних запитів на педагогічні знання в різних галузях життя й діяльності; тривалий розвиток педагогічного знання в царині як теоретичній, так і практичній, а також спеціалізації в сучасних науках. Отже, важко уявити можливість розв'язання сучасних проблем, передусім людських, без використання спеціальних методів. Учений доводить, що без спеціалізації не можна навіть говорити про розвиток сучасної науки.

На нашу думку, теоретично обґрунтовані положення інтеграції й водночас спеціалізації в педагогічних науках, а також глобалізації в педагогіці й освіті набувають винятково важливого значення. Особливої уваги потребують наукознавчі проблеми, аналіз генези й сучасних категорій спеціалізації та інтеграції. Незаперечною є взаємозалежність цих понять, які, на перший погляд, суперечливі й навіть такі, що заперечують одне одного. За цих умов першочерговим завданням стає звернення до актуальних проблем сучасної філософії освіти, об'єднання зусиль представників різних галузей наукового знання з метою здійснення теоретико-методологічних досліджень.

Значним науковим здобутком польських учених вважаємо теоретико-методологічне обґрунтування *педагогіки праці* — субдисципліни, яка в 70-х рр. минулого століття ввійшла як складова до світової педагогічної науки. Її основоположником є професор Т. Новацький, якого називають «Нестором польської педагогіки». Педагогіка праці тісно пов'язана з багатьма науковими дисциплі-

нами, зокрема, із психологією праці, економікою, політичними науками, антропологією, філософією та філософією праці, медициною праці, ергономікою, менеджментом. Вона також якнайтісніше пов'язана з педагогікою загальною, андрагогікою, педагогікою спеціальною, педагогікою культури, педагогікою вільного часу й рекреації, геріатричною педагогікою та ін.

Педагогіка праці як наукова дисципліна стада обов'язковим навчальним предметом у всіх вишах Польщі, незалежно від їхнього профільного спрямування. Унікальний підручник З. Вятровського «Основи педагогіки праці» перевидано вже чотири рази, більш як три десятиліття виходить науковий Журнал «Педагогіка праці» (вже видано 56 томів), у серії «Бібліотека педагогіки праці» видано понад 160 книг.

Помітним кроком у міждисциплінарних дослідженнях стало обґрунтування нового напрямку, що дістав назву *пси-хopedагогіка праці*. Професор Я. Карней вважає, що людина в середовищі праці системно пов'язана з різними галузями життєдіяльності й, відповідно, з галузями науки, які досліджують ці галузі. Зокрема, йдеться про філософію, антропологію, психологію праці, фізіологію й медицину праці, екологію, економіку, соціологію праці, а також педагогіку праці, педагогіку геріатричну, педагогіку культури, технічні науки, менеджмент, право та ін.

Вважаємо, що в Україні доцільно вивчати фундаментальні й прикладні праці з цього напрямку для дослідження, обґрунтування та введення в науковий обіг цієї субдисципліни, що з'явилася як своєрідне передбачення глибоких соціально-економічних змін в умовах ринкової економіки. На наш погляд, потрібно відходити від стереотипів і проводити міждисциплінарні дослідження в царині педагогіки та психопедагогіки праці, результати яких сприятимуть народженню нового знання, створенню на його основі інноваційних технологій, розвитку педагогічної інноватики.

Однією з педагогічних субдисциплін є також *професійна педагогіка*. Саме навколо неї тривалий час точилися гострі дискусії. В колишньому СРСР через догматизм у поглядах на педагогіку, що утвердився в радянські часи, коли педагогічна наука переважно опікувалася дошкіллям і загальноосвітньою школою, її введення в науковий обіг підтримували не всі науковці. В 1979 р. академік С. Я. Батишев відверто писав про це: «Педагогіка і психологія вивчають в основному питання дошкільного й шкільного навчання та виховання, а *подальший життєвий шлях людини — навчання професії, виховання у виробничих колективах — залишається поза межами науки*». На нашу думку, цей учений здійснив справжній прорив у педагогічній науці ще в 50-х рр. минулого століття, зініціювавши дослідження з педагогіки професійно-технічної освіти. С. Я. Батишев увійшов в історію як основоположник нової наукової дисципліни – *виробничої педагогіки*. Саме він створив перший у світовій практиці підручник із цієї дисципліни, яка поступово виборювала право на своє місце у вищих навчальних закладах, де готували інженерів-педагогів для системи професійно-технічної освіти.

Глибоко розуміючи потреби неперервної освіти – освіти протягом життя, С. Я. Батишев обґрунтував ключові методологічні положення професійної педагогіки як галузі (суб-дисципліни) педагогічної науки. Під його науковим керівництвом було підготовлено й видано «Енциклопедію професіонального образования» в трьох томах. Ці та інші праці видатного вченого стали *науковим фундаментом* професійної педагогіки як науки про загальні та специфічні закони, закономірності, особливості, принципи та умови освіти, навчання, учіння й виховання особистості професіонала (кваліфікованого робітника, інженера, вчителя, лікаря та інших фахівців), формування професійних компетенцій з урахуванням сучасних і перспективних вимог ринкової економіки.

Теоретико-методологічні підходи до професійної педагогіки, обґрунтовані положення, що їх увів у науковий обіг С. Я. Батишев у 80-х рр. ХХ ст., мали

визначальне значення для становлення й розвитку професійної педагогіки як науки. Їхній зміст учений обґрунтував на основі системи знань, оволодіння якими забезпечувало формування професійних навичок і вмінь, потрібних для майбутньої виробничої діяльності.

Таким чином, маємо підстави для висновку, що професійна педагогіка, незастереженим засновником якої є видатний російський учений С. Я. Батишев, розкриває методологічні, теоретичні й методичні основи педагогічного процесу в професійній школі будь-якого рівня, в системі професійної підготовки фахівців, також і короткотермінової в умовах виробництва, і перепідготовки, підвищення кваліфікації безробітних у центрах зайнятості, додаткової освіти.

Вважаємо за доцільне особливо наголосити, що учні академіка С. Я. Батишева, його послідовники (серед них доктори педагогічних наук професори М. Я. Борисова з Москви, І. М. Стариков з Миколаєва, А. П. Сейтешов з Алмати, Д. О. Тхоржевський з Києва) своєю науковою й професійною працею, міждисциплінарними дослідженнями з різних Напрямів підготовки виробничого персоналу утвердили професійну педагогіку, що надало їй статусу повноцінної субдисципліни педагогіки. Шкода, що окремі сучасні вчені, котрі пишуть і видають книги з професійної педагогіки, чомусь забувають хоча б побіжно згадати ім'я основоположника цієї субдисципліни. Така «педагогічна амнезія» є небезпечним явищем, що негативно позначається на розвитку педагогічної науки у ХХІ ст.

Враховуючи різні підходи до визначення педагогіки та її предмета, опубліковані результати дискусій і наукових розвідок з цієї складної проблеми, пропонуємо таке визначення предмета професійної педагогіки. Це:

- системи й процеси освіти, теоретичного, практичного й виробничого навчання, виховання й формування особистості;
- єдність і зв'язок між ними; їхня мета і особливості, зміст професійної освіти, що визначається соціальним замовленням та розкривається й змінюється відповідно до науково-технічного та інформаційно-технологічного розвитку;
- особливості опанування науково-технічних знань, професійних навичок, способів професійної діяльності й розвиток професійно важливих якостей особистості професіонала, його професійних компетенцій та компетентності.

Отже, професійна педагогіка вивчає проблеми теорії й практики професійної освіти та навчання, взаємозв'язок між цими категоріями на всіх етапах професійного розвитку особистості працівника. Забезпечення взаємозв'язку педагогічного й виробничого процесів (з урахуванням специфіки кожної галузі промисловості, сільського господарства та сфери послуг) має принципово важливе значення для розвитку неперервної професійної освіти – освіти протягом життя.

Методологічними засадами професійної педагогіки є передусім положення філософії, логіки, соціології, економіки і психології освіти. За С. Я. Батишевим, такий підхід до обґрунтування методологічних засад дає змогу узагальнити на більш високому рівні синтезу професійно-педагогічних явищ, охопити широкий діапазон взаємодії наук в обґрунтуванні освітніх систем, у виявленні умов соціальної реальності середовища функціонування професійної школи. Висновок С. Я. Батишева: «Людина як продуктивна сила донедавна не була предметом наукового дослідження, детально вивчалися лише соціальні основи праці. Спеціальне вивчення процесу праці, трудових можливостей людського організму є об'єктивною потребою. Тільки на основі цих досліджень можна визначити іоіях всебічного розвитку працівника», – орієнтує на ґрунтовне дослідження сучасних проблем професійної педагогіки. Теорія педагогіки професійної школи, на відміну від інших галузей педагогічного знання, розвивається на основі постійної взаємодії законів педагогіки, законів і закономірностей

функціонування виробництва та сфер професійної діяльності людини. В умовах ринкової економіки, динамічних змін на ринку праці її важливість значно зростає.

Закономірно, що професійна педагогіка й педагогіка праці тісно пов'язані з усіма науками, які вивчають людину, – з філософією, соціологією, психологією, медициною. Вони органічно взаємопов'язані між собою. Такий органічний зв'язок, на думку С. Я. Батишева, забезпечує функціонування й цілісний розвиток систем: «людина – суспільство – природа», «техніка – виробництво – суспільство», «людина – праця – виробничий колектив». На забезпечення цілісності педагогічних процесів у кожній педагогічній системі в опануванні майбутньої професії учнями, студентами, курсантами, а також різними категоріями дорослого населення в умовах неперервної освіти впливають міжпредметні та міжциклові зв'язки.

На думку і С. Я. Батишева, й Т. Новацького, професійна освіта як системний об'єкт охоплює всі предметні галузі трудової діяльності, формування й професійного розвитку людини на її життєвих етапах. В умовах інформаційно-технологічного суспільства ці процеси значно прискорюються, стають більш динамічними і взаємопов'язаними.

Т. Новацький звертає увагу на глибоке історико-філософське коріння концепції педагогіки праці, яку творчо реалізує його наукова школа. Професор переконливо стверджує: лише через працю людина пізнає світ, закономірність і ефективність існування якого підтверджується лише результатами й досягненнями людської діяльності. У монографії «Професієзнавство» він простежує історію виникнення праці людини, її розвитку на різних історичних етапах, зародження професій, їх розширення, трансформацію та інтегрування з урахуванням соціально-економічних потреб. Широку палітру понять, пов'язаних із працею людини, педагогікою праці як суб-Дисципліною педагогіки, учений викладає в «Лексиконі педагогіки праці». На нашу думку, це унікальне науково-довідкове видання дає можливість побачити всю глибину проблеми й простежити, як збагачувався поняттєво-термінологічний апарат педагогіки праці.

Передусім викликає інтерес зміст цієї дефініції, його постійне уточнення, шлифування з урахуванням результатів досліджень науковців – фахівців у галузі педагогіки праці. У монографії «Педагогіка загальна і субдисципліни». Т. Новацький наголошує на важливості педагогічного аналізу, здійснюваного крізь призму системи «людина – праця». На першому місці для нього – аналіз розвитку особистості, зв'язок процесів виховання, формування характеру, зв'язок людини й середовища. Безперечно, цінною є і рекомендація вченого звертатися до понять, які характеризують ставлення людини до праці, зокрема: її мотивацію до праці; формування вмінь розв'язувати завдання, пов'язані з працею, професійним розвитком людини; професієзнавство, а також біофізичні й моральні кваліфікації, конкретні професійні кваліфікації, професійні характеристики. Т. Новацький підкреслює, що назва «педагогіка праці» – узагальнююча й інтегрована, адже поєднує такі напрями, як промислова педагогіка, педагогіка закладу праці, господарська педагогіка, сільськогосподарська педагогіка. Як бачимо, в такому дослідницькому підході простежуються системність і міждисциплінарність.

У зв'язку з цим не менш важливим і цікавим є доробок професора іноземного члена НАПН України З. Вятровського – талановитого учня й послідовника професора Т. Новацького. До пріоритетних проблем педагогіки праці в контексті трансформаційних процесів учений зараховує проблеми:

- орієнтації, професійної орієнтації і професійного «дорадництва»;
- інших підходів до побудови професійної школи й професійного навчання в освітній системі, що реформується;
- робітничих кваліфікацій, серед них компетентності й відповідальності, а також професійної мобільності випускників професійних

шкіл;

- працевлаштування, трудової діяльності й безробіття (не тільки в економічному контексті);
- напрямів та організації неперервного навчання працівників, а також створення умов для реалізації шансів досягнення професійної майстерності;
- суб'єктного трактування працівника в складному процесі праці.

Погоджуючись з окресленим комплексом взаємопов'язаних проблем, наголосимо на важливості психології праці в цих складних процесах. Ця наукова субдисципліна тісно пов'язана з іншими науками про працю людини, зокрема з педагогікою праці, соціологією праці, праксеологією, філософією праці, фізіологією праці, ергономікою, науковою організацією праці, трудовим правом. У четвертому виданні підручника «Основи педагогіки праці». З. Вятровський наголошує на потребі дослідження таких винятково важливих і водночас складних проблем, як: обов'язковість праці людини; професійний розвиток протягом життя; професійні кваліфікації й компетенції; організація праці та забезпечення її виконання; умови якісної професійної діяльності; усвідомлення потреби власної професійної діяльності, розвитку професійної особистості; сучасне розуміння професійної майстерності в поєднанні з професійною мобільністю, високою й раціональною підприємливістю, а також із надійністю в кожній соціально зумовленій професійній ситуації.

Педагогіка праці й професійна педагогіка обґрунтовують такі принципи професійної освіти: випереджальний характер професійної підготовки; неперервність; фундаменталізація; інтеграція професійної освіти, науки й виробництва; рівний доступ до здобуття якісної професійної освіти всіма категоріями населення; гнучкість і взаємозв'язок процесу професійного навчання з реструктуризацією й розвитком економіки, зайнятості населення та різних форм власності; Диверсифікація; регіоналізація професійної освіти; поєднання загальноосвітньої й професійної підготовки; єдність професійного навчання й виховання, екологізація, варіативність, індивідуалізація й диференціація.

На основі результатів досліджень із педагогіки праці й професійної педагогіки доцільно: обґрунтувати положення про психолого-педагогічні аспекти прогнозування потреб ринку праці у кваліфікованих робітниках на загальнодержавних і регіональних рівнях; консолідувати зусилля відповідних міністерств і відомств, роботодавців, науковців і громадських об'єднань; розвивати соціальне партнерство; посилити відповідальність за якісну підготовку, перепідготовку й підвищення кваліфікації робітників; законодавчо забезпечити підготовку конкурентоспроможних на ринку праці робітників.

Отже, професійна педагогіка і педагогіка праці – це субдисципліни педагогіки, що мають інтегрований характер і обґрунтовують свої теорії з урахуванням результатів досліджень з інших галузей наукового знання. Це зумовлено їхнім системним об'єктом — *професійною освітою*, що охоплює всі предметні галузі знання, діяльність, формування й розвиток фахівців усіх виробничих галузей. Це дає можливість професійній педагогіці генерувати нові теорії в умовах інтеграційних процесів, інформаційно-технологічного розвитку суспільства.

Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України ініціювало переклад з польської мови українською праць Т. Новацького, написаних в останні роки, — «Рука, що творить» та «Людська праця. Аналіз поняття». На нашу думку, це сприятиме ширшому ознайомленню наших науковців — фахівців у галузі професійної педагогіки — та працівників професійних навчальних закладів з результатами польських досліджень з проблем педагогіки праці.

Узагальнюючи досить стислий аналіз цієї складної проблеми, зазначимо, що українська педагогічна наука й практика потребують посилення уваги до дослідження наукознавчих проблем власних субдисциплін, і особливо профе-

сійної педагогіки в умовах навчання протягом життя, а також кількаразової зміни прикладання знань і вмінь, тобто зміни професії протягом активного періоду життєдіяльності людини.

Насамкінець зазначимо, що багатолітня системна співпраця науковців Польщі, Росії та України сприяє поглибленню наукознавчих досліджень із професійної педагогіки і педагогіки праці, здобуттю нового наукового знання, що збагачує субдисципліни педагогіки й підвищує методологічний рівень педагогіки.

СПЕЦИФІКА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ З ХІМІЇ У ВНЗ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Орлов В.Д., Іваненко Л.О. (м. Харків, Україна)

У добрій хаті всі танцюють від пічки. Бо вона голова всьому домашньому життю, добробуту, уюту. На ній готують їжу, вона зігріває, на ній сплять діти, біля неї виховується декілька поколінь, закладаються людські відношення.

Потім людина дорослішає і значна частина цих функцій передається загально-освітньому закладу. Але тут додається декілька нових важливих функцій. Серед них – надання знань з широкого колу нових навчальних дисциплін, зростання рівня самостійності з паралельним навчанням життю у колективі та багато інших. У ці шкільні часи прокидається жвавий інтерес до навколишнього середовища і природничих наук. На вряд чи той, хто не відчув це в цьому віці, захоче потім почати навчання в класичному або педагогічному університеті на природничому факультеті.

Особливо це стосується хімії, бо у людини середнього, а тим паче старшого віку, далекого від проблем хімії, комплекс «хемофобії» зростає до небес і вона ніколи не буде підтримувати своє дитя, а тим паче сприяти його інтересу до цієї науки. Раніше кожна школа мала клас з невеличкою хімічною лабораторією і школярі мали можливість бачити хоча і невелику кількість хімічних фокусів, але яскравих, ефектних. Це дуже сприяло зростанню їх інтересу до цієї області знань, хоча іноді (на щастя, досить рідко) із сумними наслідками. Але взагалі за таким сценарієм народжувалися майбутні хіміки, відданні своїй професії.

У наш час, майже всюди в загально-освітніх закладах припинили існування такі лабораторії. Перш за все, через необхідність витратити значні кошти на їх ліцензування, на перехід традиційних доступних реактивів у розряд прекурсорів (сірчана, соляна кислоти, ацетон та інші), зростання вимог Правил безпеки до недосягаємих для шкільного закладу висот. Тому різко впав інтерес до хімії. На додаток необхідність складання державних тестів, а їх кількість не може бути необмеженою, автоматично обмежує можливість абітурієнтів до вступу на хімічні спеціальності ВНЗ.

Наприклад, у цьому році за статистичними даними зросла кількість випускників середніх закладів, і за тими ж самими даними кількість осіб, що записалися на тести з хімії, значно зменшилася. Не важко прорахувати, як це віддзеркалиться на майбутній вступній компанії. І хоча наш університет – Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна, і наш хімічний факультет завжди користувався повагою з боку школярів Східного регіону України, але відчуття проблем, які найближчим часом у нас можуть виникнути, є досить реальним.

Наш факультет робить багато зусиль, щоб уникнути цих проблем. Проводить семінари для вчителів і школярів нашого регіону, виїздить до окремих шкіл з бесідами щодо проблем хімії, її завдань у сучасному світі. Окремі школи нашого міста, що мають з нами угоди про співпрацю, приводять своїх учнів